Shri Raghunatha Temple MSS. Library,
JAMMU

No. ११६९ घ

Title सामुद्रिकम् सामुद्रिकम्

Author विष्णुदत्तः दाक्षिणात्यः

Extent २९ पत्राणि Age सं. १८७५

Subject ज्योतिषम्

सामुद्रिकम्

११६५

१९

११६५

सं० ११४६
सामुद्रिक
१९ पत्राणि
ज्योतिष
लि० सं० १८६५

११३५

सा॰ मू॰ १

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥ आदिदेवं प्रणम्यादौ सर्वज्ञं सर्वदर्शनं ॥ सामुद्रिकं
प्रवक्ष्यामि शुभांगं पुरुषस्त्रियोः ॥ पूर्वमायुः परीक्षेत पश्चाल्लक्षणमा
दिशेत ॥ आयुर्हीनो नराणां च लक्षणैः किं प्रयोजनं ॥२॥ वामभागे तु ना
रीणां दक्षिणे पुरुषस्य च ॥ निर्दिष्टं लक्षणं येषां सामुद्रवचनं यथा र
पंचदीर्घं चतुर्ह्रस्वं चतुःसूक्ष्मं षडुन्नतं सप्तरक्तं त्रिविस्तीर्णं त्रिगं
भीरं प्रशस्यते ॥४॥ बाहू नेत्रांतरं चैव जानुनासा तथैव च ॥ स्तनयोरंत
रं चैव पंचदीर्घं प्रशस्यते ॥५॥ ग्रीवा मेहनपृष्ठं च ह्रस्वे जंघे च पूज्यते ।
ह्रस्वानि यस्य चत्वारि पूजामाप्नोति मानवः ॥६॥ सूक्ष्मा त्वगंगुलिपर्वा
णि केशाः स्थिरदशनास्तथा चतुःसूक्ष्माणि येषां स्युस्ते नरा दीर्घजीवि
नः ॥७॥ कक्षा कुक्षिश्च वक्षश्च घ्राणं स्कंधं ललाटिका ॥ सर्वभूतेषु निर्दि १

हे मटुत्रं ते प्रकाशयते ॥ पाणिपादेन लोमशौ नेत्रौ नासिका न खास्तथा

तालजिह्वाधरोष्ठौ च समसंस्थाप्रथवान्भवेत् ॥ ४ ॥ उरः शिरो ललाटे च त्रि

वली स्त्री प्रकाशयते ॥ स्तूरेख वचनाभिश्च त्रिगंभीरं प्रकाशयते ॥ ५ ॥

मुखे वाहू शरीरस्य सर्वं वा मस्वे उच्यते ॥ न त्रापि नाशिका श्रेष्ठा न

त्रैव च दत्रुभी ॥ ६ ॥ न स्त्री त्यजनिरक्ता दंतनार्थं कनकपिंगलो ॥ दीर्घ वा

हू न च स्वर्ये न मा मो पवित्रं स्तु वे ॥ ७ ॥ उरो विशालो धनधान्य भो

गी शिरो विशालो नृपपुंगवस्य ॥ कटी विशालो वहुपुत्रदारः

पदे विशालः सततं सुखी स्यात् ॥ ८ ॥ वक्षः स्नेह न सौभाग्यं पाद

स्नेह न भोजनं ॥ त्वचा स्नेह न सौभाग्यं पाद स्नेह न वाहनं ॥ ९ ॥ अकर्म

कठिनौ हस्तौ पादौ चाध्वनि कोमलौ यस्यापाणी च पादौ च समनरः स्व

श्रे ष्टा ७

सा॰
टी॰
२

त्वमेयते ॥ ५ ॥ दीर्घलिंगेन दारिद्र्यं स्थूललिंगेन दुःखितः । कृशलिंगेन
सौभाग्यं ह्रस्वलिंगेन भूपतिः ॥ ६ ॥ इति सामुद्रिके पुरुषलक्षणे ॥ कनि
ष्ठांगुलिमूलात्सरेखा गच्छति तर्जनीं ॥ अविच्छिन्नाणि वर्षाणि शतं
मायुर्विनिर्दिशेत् ॥ कनिष्ठांगुलिमध्येण चरेखायां च प्रगच्छति ॥ २
खाभिः वहुभिर्लक्षं शाखाभिर्धनहीनता । रेखाचत्रुष्टये सौख्यं वद्‍
रेखा दरिद्रता ॥ ८ ॥ अंगुष्ठोदरमध्यस्थो जवो(?)भूपविराजते ॥ उत्पन्न
भक्षकोऽजीवसमन्नः स्वच्छमेधते ॥ ९ ॥ प्रतिमध्याति कीर्तिश्च विद्या
नेति स्वजीवनप्रा प्रतिस्निग्धा ष्ठवहिः स्थानस्थोल्या पुष्टा विनिर्दि
शेत् ॥ १० ॥ महाकुणि महानाशा महापापोदरस्तथा ॥ स्वबाहूच्छ्रिते
त्रिप्रष्टे नराणां हीनजीवनः ॥ ११ ॥ इति सामुद्रिके पुरुषलक्षणे प्रथमोऽध्यायः

२

अतः परं प्रवक्ष्यामि देहावयवलक्षणं तत्र पादतले पद्मपद्मा सर्वेश्व
भागिनी ॥२३॥ अस्वेदौ पादतलौ स्निग्धौ ऽगुलीकर्मौन्नतौ मसृ उष्णौ भो
नाश्वत्वयोगृहठय लैपौ पादौ नरोत्तमौ ॥२४॥ इति चक्र लक्षणं ॥ सूर्प
कारा रूक्षपादा स्फुटावक्राः शिराशिरायुतानामद्वे दपाउ काऽऽमूढाचरणा
न्नतिनिहिता ॥२५॥ नरवे रुक्षे दीर्घ मित भुक्तैः मोहितो स्युर ऽणो रुक्षपाद कूर्मो
न्नतौ स्युर नौम्य पुरुषाः स्युनराधिपाः ॥२६॥ अमस्त्र्यौ विभुलौ येषां तेनरा
राद्दुःखभाजनं ॥ स्निग्धं पतिविवृतं गुल्फ लक्षणं चाधमगामिनः ॥२७॥
उन्नते सूक्ष्म महत्य स्निग्धे रक्ते शिने सुखभाजिनः ॥ श्वेतैरुक्षैः लक्षणानां मैन रवे
रने मनुन रथिवाः ॥२८॥ यमत्र प्रदेशिना दीर्घा ऽग्रगृह्य च व्यतिक्रमेत्
स्त्रीमार्गं लभते नित्यं पुरुषो नात्र संशयः ॥२९॥ मध्यमा या च दीर्घा या

सा
टी·
२
3

मार्त्तण्डानि विविनिर्दिशेत॥ अनामिकां लघ्वी यो यो स्त्रिया भोगी भवेन्नरः
स्यांच कृत्स्ना भवेद्यस्याने विद्यान्न रसार्वकें॥ यस्याम्प्रदेशिनी स्त्र्यलाभर्त्ते
श्चैव कनिष्ठिका ३१॥ कृत्स्ना भोगापि ह्लेशाय गृह्याली यो प्रदेशिनी
समानमध्यमाश्रेष्ठेश्रेष्ठेदीर्घकनिष्ठिका॥ ३२॥ अग्रमहिनानिष्ठ
स्वाभिर्गुल्लीभिस्तुमानवः॥ दास्येवाराम कर्मीवा सामुद्रवचनेय
था॥ ३३॥ अंगु लोपिस्म माः दीर्घाः संहता स्त्रमस्मवृत्ताः येषांस
हदित्त्रावार्त्ताः पार्थिवा स्ते न संशयः॥ ३४॥ रतिस्मामधुके पाद्दां
गुल्ली लघ्वत्ताः॥ नखैः स्निग्धैस्तथा वक्रां नेत्रे न याद्दुः खभाजिनः दुः
षी लाकुनखो हे या कामभोगाविवर्जिताः॥ ३५॥ नक्रैस्तैः स्फटिकै
स्यु लैनखदारिद्र्यभाजनं॥ महापापपविकुर्वैति पुरुषाहरितैर्नखैः २

रक्तः ॥ इंद्रगोपसंकाशैः नखैर्भवति पार्थिवः ताम्रैर्नखैस्तथा स्निग्धैर्धर्मा
त्मा भवतीह मानवः ॥ २७ ॥ वक्रै रूक्षैः स्फुटैः पीतैः स्वर्णयैर्बुद्धिहीनैस्तु भोगा भवेन्न स्निग्धै
रूपवतैस्ताम्रैर्नखैर्भवति भूपतिः ॥ २८ ॥ इति श्रीसामुद्रिके नखलक्षणं ॥ अथ
जंघालक्षणं जंघा राजानो मृगजंघकाः ॥ दीर्घजंघः स्थूलजंघा व्याघ्र
जंघा धनकीर्तिप्रदायकाः ॥ रोमयुक्ताश्च जंघाश्च दारिद्र्यस्थापिरदति
शृंगालसमजंघा या लक्ष्मीर्हीनस्तु जायते ॥ मीनजंघा नरस्य लक्ष्मीः
नित्यं भोगविवर्जिता ॥ स्थूलजंघाश्च हस्ताश्च श्रियं भजति मानवः ॥ उ
ष्ट्रजंघा नराये च नित्यं भोगविवर्जिता ॥ ४२ ॥ काकजंघा नराये चौरास्ति।
चौराश्चैव न संदेहः पातक ॥ ४३ ॥ खनकाकजंघाश्वजंघा लक्षणमद्भुतं ॥ इति
जंघालक्षणं ॥ एकरोमा भवेद्राजा द्विरोमा धनवान्भवेत् ॥ त्रिरोमः पं

मा·
५
५

ज्ञिनः प्रोक्तो ऽङ्गुलैर्मोहरिदूता ॥ ४४ ॥ देहहीन लक्षणं । हस्त्रस्वं समामान्याः पुरु
षाः सुगन्धिपाः शूद्रा चाथ स्त्रकानां च शान्तिर्भोगवन्तो भवेत् ॥ ४५ ॥ अलो
निं महत्शायत्र विगतलोल्लकसमामानि दूर्व्यान्हृदयकरी जायात् दुःखशो
कभयंकरी स्थानोष्णमहिमाणां चवल्मलूकरपोसलप्या गतियप्रोक्ता स्म
माल्यो नालेन नरो भाग्यवर्जिता ॥ ४६ ॥ इति लिङ्गलि लक्षणं ॥ द्विविणं वक्रे
लिङ्गेन मनुनरः पुत्रवान्भवेत् ॥ वामोवर्तितलिङ्गेन मनुनरः कन्याप्र
जायते ॥ स्थूल कृशाभवेल्लिङ्गं नरो दुःखवान् भवेत् ॥ सर्लेवक्रं तिलि
गेन पुत्रप्राप्तुखभोगीन नः ॥ एवैकधार लिङ्गेन नरो भवति पार्थिवः
द्विधारा थवनेन स्त्रवद्धारा दरिद्रता ॥ ४७ ॥ इति धारा लक्षणं ॥ मीनमेध
न स्त्रुक्रेण धनवान् पुत्रवान्भवेत् ॥ हरिविधेन स्त्रुक्रेण पनालो जायते नरः

४

४॥ मधुशुक्रेणतुनरः स्त्रीजनवल्लभः। पद्मगर्भोभवेद्रूपोभूमिगंधेनपा
र्थिवः॥ ५॥ लाक्षागंधोभवेद्विप्रोमोक्षगंधेननरःखरः। क्षमनीवसगंधेन
मत्स्यगंधेनहयिनः॥ ६ कटुगंधेनशुक्रेणपुरुषोदुर्भगोभवेत्॥ दार
गंधेनशुक्रेणनरादारिद्र्यभोगिनः॥ पयोरसवर्णेशुक्रेणभवेद्राजानसं
शयः॥ श्यामवर्णेनशुक्रेणदरिद्रोमीभवेन्नरः॥ इतिवीर्यलक्षणं॥ ग्रा॥
वन्नेसहप्रेरक्षैजायतेयस्यशोणितं॥ धनवान्मेमयवान्सौख्यवसनरःप
रिकीर्तितः॥ पद्मपत्रनिभंयस्यदेहेभवतिशोणितं॥ जायतेबहवः
धन्याहुःखलाभ्रससैवहि॥ तिमायुसहरुपेयस्यस्यानोभूमलिपस्य
च॥ समभवेदुःखितोनित्यंधनहीनोनसंशयः॥ ३॥ इतिरुधिरलक्षणं
विस्तीर्णापृष्ठरुषोमांसमलिपयप्रशस्यतेसिंहव्याघ्रसमापेषाक

सा॰ हि स्तनदे उन्नायकौ ॥ अल्पवानरलल्पा बद्धदीर्घं च जनशोभना ॥ इति कटिल
५ क्षणं ॥ मत्स्योदरो नरो धान्यसमः सोदर स्त्रिभिः मंडूकमह शोषस्तु स्तनपापा
5 पो वान्यवेत ॥ ॥ व्याघ्रोदरो राजपति भ्रमं गालो हरमधमा ॥ नरः सिंहोदर
रो पमेध नधा न्यसमदरिद्रिमान ॥ इति उदरलक्षणं ॥ वर्तुला चाति गंभीरा
नाभिः पुंसां प्रशस्यते ॥ उत्तेन विरला नाभिः सदा दुःखप्रदायनी ॥ ५ ॥ इति
नाभिलक्षणं ॥ गंभीरो मपति कुलो उत्तानो स्त्रीसह खेदका ॥ अल्पातलेस
वहो नाभिः गंभीरं च प्रजापतिः ॥ इति कटिलक्षणं ॥ ७ व्रततो पर्क पायेवो
व नो स्त्री गर्भो पयोधरौ ॥ जे नरा मैथुने श्रेष्ठा स स्त्री चजनवल्लभा ॥ ३
व्रतो नैव नो स्त्रि गर्भो पिशि पिलो च पयोधरौ ॥ नि मो सकृपरूपौ च ते नरः
दुःख भागिनः ॥ २ ॥ इति कुचलक्षणं ॥ विस्तीर्णो हृदये यो चेषां मांसलो

कोवित्ते समे पातयुग्वं विजानीयाद्धृद्रोगे म हस्थने ॥ जन्तुलीमासलोहि
न्य उरवि ह्लीर्णी वंते ले हृष्टकामाक्रुदियस्य मध्यान्तु कुलिशोपमे २२
ति हृदय लक्षणं ॥ सिंहासनसो नरो यस्य धनेन स एवं विनिर्दिशेत कर्म
हस्तो भवेद्राजा धनसौभाग्यवान्भवेत ॥ इति षष्ठलक्षणं ॥ अन पत्र
केरेय स्परं जे न सहितेऽपि नः ॥ चामरे द्वितीये चापि चक्रवज्री स जाय
ते ॥ मस्तके जन सौभाग्यमीन्निं सर्वे च सृजते ॥ श्रीवत्सो वांछते लक्ष्मी
नावासो तास केन स ॥ ॥ ध्वजवज्रांकुशे छत्रे शंखपद्मादयस्तथा ॥ पा
णौ पादे च दृष्टन्ते यस्यासौ श्रीपतिः पुमान ॥ ॥ शक्तिं तोमरदेशं सु
धनुचक्रगदापुमान ॥ यस्य हस्ते भवेद्वेषां राजा ने ने विनिर्दिशेत् ॥ ष
ड्भांभोवय ययव माला भ्यो राजमंत्री धनी तु धः एक पाययवपे न्ना च श्रेष्ठो

सा·
६

6 (उत्तर?)

वक्रः धनोच्चगः ॥ ५ ॥ मत्स्याविंबुधजवक्षेत्रस्थिते श्रेष्ठे तिनष्पो भवेन्न वसिता
मात्तिहसेहेप्पितनोधिककलेलष ६ ॥ मलेववाक्रूस्वामी सा त्वरः स
वेगणात्विनः ॥ ७ ॥ हृस्ववाक्रूरंविचयलस्पशिकमेकारः सदा ॥ ८ ॥ इतिवाकुल
लां ॥ यस्मीनममारेघाकर्मस्थितिद्ध्मजायते ॥ ९ ॥ नामसत्तमविद्देयो
वक्रुष्ठ्रोनसंप्राप्तः ॥ १० ॥ नागागवश्रेणंभीरः स्वत्वोयनमधुपिंगलः
स्वक्षास्थियामभवेचलसोभाग्यायुसमृत्तिकाः ॥ ११ ॥ दित्रासपहलवाद्
ताविषमा स्यान्नवर्जेता विवर्णस्फटिकाहस्मानीलाभूनपास्त्र
कत्त्वमाः ॥ १२ ॥ मध्यमास्पातिरेघायाग्रहेष्विग्राहस्ताधिका ॥ १३ ॥ प्रचुरास्स्वः
पितापत्याश्चियद्यरिपदोन्नप्या ॥ १४ ॥ ध्यनामिकोन्नरेघायाकनिष्ठा(
स्यान्नस्ताधिका ॥ धनहाहिकरीगुसं मान्नपचो वक्रभंवेन ॥ १५ ॥ ॥ ऊर्ध्वरेखा

६

मणिवेधा अर्द्धगामान्नपंचधाः ॥ अथ मङ्गलाग्रपाणि राजकामलोभाचजा
यते ॥ ८ ॥ राजवाराजमहःशोवातर्जनीमित्रपानपथ्या मथ्यमानामतपाचा
र्यो ख्योतो मज्ञोपसैन्यपः ॥ ९ ॥ अनामिकोगनामाभाज्ञमार्थं चाहेमहा
धने कनिष्ठकोगनपामत्येनपाश्रीमोभवेवुधः ॥ १० ॥ स्नानाभ्यंगस्त्रार
णे हाहोन्द्रि ह्विग्ध लमामला नाम्बवर्णेन खोटीवौगुलीकाविप
लाकरः ॥ ११ ॥ कएणाल्ल लेनशेणाणेन धनीनीलेनमघप ॥ १२ ॥ वीतेनगंध
नाशीकः कृस्मेनचयनोहिनः ॥ १३ ॥ अरपावङ्गरेखावापेषोपाणिन
तोन्नलोतमफर लपाउ षोनिः स्याकुपिताग्रनसंपापः ॥ १४ ॥ मणिवे
धनपिनद्रैखाचेकराहिभवाभुषोःरेषाहिपोत्रतिस्रापितर्जन्यांग
ष्ठकोनरे ॥ १५ ॥ पिषोरेषाश्मोस्त्रीषुमेमएणोहापवर्जिताः मेषोगोत्रध

सा मामस्त्वीसेहस्त्रणीनान्यथानन्न॥ ३ मान्यामिस्त्रैयोमान्यहव्यापिगोञो
स्वैरचयो॥ मरहवेधविनिर्दिशोस्त्रहमेगोनान्यथापुनः॥ ४॥ आपुर्वैश्रावक
निसोलोरेखास्तुर्ग्रहणीस्वरा॥ ममाभिस्त्रमधीलानिविधमार्भिःकु
शीलकाः॥ ५॥ आपुर्वैश्रावशाॅभिलैश्राभिर्मेणिवेधितः॥ स्त्रशाभि
ना ४ मातरस्त्रस्तानरामिजोमयपुनः॥ ६॥ ३लैभिनास्त्रजायंतेत्रात्योजनी
वेनरेखया॥ पंचविंशतियोक्तेयास्तावन्याश्चरेखातुथे॥ ७॥ मणिवेधो
स्मृतोत्राप्रुलैश्रायोपत्रपहलवाः॥ सेपदस्लेवहिर्यैचविपदागलेमे
मुखाः॥ ८॥ जवेरंगुष्ठमध्यस्लेविद्याबोनेर्विभूतयः॥ मुल्लेपदेजन्म
हतिरोगुष्ठमूलगानेयेवै॥ कुलमदेहेनएणंजन्मवामेगुष्ठिगानेयेवे॥ प
वैरंगुलमूलेलेनमेव्याम्ननवेनएणा २॥ अनंभिकाययवस्याथिमतीरे

लोमप्रभृत नकृन उद्धेषु नक्षत्रेले नरस्या धर्मरि चापमच्यवते ॥२१॥ अंगुष्ठापिनरे
षोतनाश्लि ष्यते व्य पह्यमसा ॥ अन्ये नरे चापमर्वी सुः मनसाध्यांगुष्ठहतलोन
रे ॥२२॥ श्लेष्मा न्ये गुल्लिम ध्या नि हृ ग्रं मेच पहेत वे ॥ ता निचे हृदि दम्भुक्ता
निहा नष्टी लक्ष्मणे तो नरः ॥२३॥ कोष्ण मिष्ट वेलक्षण मनस्य श्री हृद्धि
काष्णं सेवना कि उन इ सापा णि मूल स्थि तो न णो ॥२४॥ तु ला ग्राम म
धोवज्र करम ध्येनुद प्याते वा णि ज्ये मिद्धे ते नसा उ हष सा नसे शयः
२५॥ द्वेरेखा कारोयस्य गारि निश्चो गुलि चये ॥ ना ना मोग रख खोमी नास
मुद्र वचने यथा ॥२६॥ आवर्ते दहिणा सता तो गुहि गुष्ठिपर्वसु ता
स्वहि गयः शिषो नेगपर्वोरे स्नुन वोस्तुभाः ॥२७॥ नवेष्ठविंदवक्षेनाः
पाणौ पोपाद्के लक्ष्या ॥ आगं नवाप्यषा लासुरन्तिमोगानपोभवेत २८

मा०
८
४

त्रिकोणोरेखयायाणामीनमोमलोचबलाहिना ॥ बहुलवाहुलजानेन पुरुषासु:
कृषीवला ॥ २९ ॥ रतिकःखेलोनंदगोणा ॥ नविपक्षैतेक्षवकोमोहलेनराडुव
भाजिनःहुः श्रीलाकुनखाक्षेयाकामभोगविवर्जिता ॥ ३ ॥ वक्रोन्नैः
स्फुटितैस्तूलैनैखैरिद्रभागिनः ॥ महापापानिकुर्वंति पुरुषावाहरितै
नैखैः ॥ ३१ ॥ दरगोमपमेकाग्रेनखैर्भवतिपार्थिवः ॥ नाम्रैनखैनखैस्थूलै
प्राप्नुवनीहमानवा ॥ ३२ ॥ वक्त्रैस्तुनप्येष्वयंश्चाह्रितैस्तुभगामवेत ॥ गत्वा
गयेहूबचितेनोमेनैखैर्भवतिभूपतिः ॥ ३३ ॥ रनिहलनलनगो ॥ ग्रीवानवरे
लायस्यहर्णोकुंभसमाभवेत ॥ पार्थिवस्तुसविज्ञेयो धनधान्यसमाकुला
॥ ३४ ॥ वरग्रीवानचपृष्ठस्यनिस्वकोहग्रीवकाननसीर्चग्रीवावकग्रीवा
स्याखेग्रीवाविवर्जनतः ॥ ३५ ॥ रतिग्रीवालनगो ॥ वृषस्कंधगजस्कंधकस्त्री

C

स्कंधमेव च महाभोग्यमहाधान्यासैर्वितते पार्थिवो भवेत् ॥ इति स्कंधलक्षणं ॥
विस्तृ विंतो वंवस्कंधमेषशीलमहाभवेत् मनामृखेकवर्णा च मेनराभाग्य
प्र३ वर्जिता ॥ कागाल मत्त क्राधु हप्राधनहीनाः किंहिंता ॥ हयवक्र नराश्चैवदुः
खेदारिद्रभोगिनः ॥ इति कुक्षमुखलक्षणं ॥ यस्य गंजो हिंसे पूर्णोप
म पत्र समाप्रभो कृषिभोगभिवि त्रिंशवकुडुव मुखजापते ॥ इति कपो
ल लक्षणं ॥ रक्ताधरो नरो नरपतिर्वक्त्रो स्थूर स्थूलदुःखिताः ॥ स्थूला भा
मधरा यस्य नराश्चात्यंतदुःखिताः ॥ इति उष्टलक्षणं ॥ कुंदपुष्पप्र
काशो च दंतै मंवतिभूपति ह्रस्वा वानरदंता स्युर्दाधारका बा च पीडि
तः ॥ खल्वाटे हेक कृतु लेहे ने दाडमीवीज संनिभैः ह्रस्वीनः सरलास्ते या
स्त्री ला च वश कारिका ॥ ॥ हस्विना विहीनैर्नरैः दैदैते मूषक सन्निभैः

सा० ९

सविनः सरला श्रेयास्त्रीणां चवस्मकाधिकाः ॥ २ ॥ दुःखिता विकृता जिह्वा दीर्घ
नै मृ...सन्निभे ॥ स भागयो मृदुलितिमेदं तो विघावान् स तु ने नरः ॥ २ ॥ द्वात्रिं
शल्लक्षणै राज्ञा भोगी स्याद्विकहीनकः ॥ त्रिपादेन तु ... हीन
लक्षणे दुःखिता ॥ ३ ॥ रतिजिह्वा लक्षणं ॥ कृष्णजिह्वा भवेद्यस्य स नरो दुःखभा
धनः ॥ समता यो जिह्वा यो नरः स दुःखकारिकः ॥ ४ ॥ स्थूलजिह्वा न याकृ
रा नरा ... भाषिणः ॥ श्वेतजीह्वा नरा ये च शौचाचारविवर्जिताः ॥ ५ ॥ पद्म
पत्रसमा जिह्वा भोगवान् मिष्टभोजनः ॥ रक्तजिह्वा भवेद्यस्य स विद्यां ल
क्ष्मीमवाप्नुयात् ॥ ६ ॥ रतिजिह्वा लक्षणं ॥ कृष्णतालु नरो यस्य स भवेत्कुलना
शकः ॥ पद्मपत्रसमं यस्य स नरो धनवान्भवेत् ॥ ७ ॥ श्वेततालु ये ... धनैर्वर्जि
भवंति ते ॥ रक्ततालु नरा यस्य स नरो धनवान्भवेत् ॥ ८ ॥ इति तालुलक्षणं ॥ ९

स स्वरो नरो धन्यो मेघस्वनस्तथा स्वरो नृपः भग्नोपमास्वरो ये च स नरो भोगवं
ति ते ॥ ३१ ॥ क्रौंचे स्वरस्तथा ये च भोगवंतो भवंति ते ॥ स्वरपापनरा ये च निर्धना
परे कीर्तितः ॥ ३२ ॥ इति स्वरलक्षणं ॥ प्रार्थिवा कुशनाशा च दीर्घनाशा च भो
गवः । ह्रस्वनाशा नरा ये न धर्मशीला भवंति ते ॥ ३३ ॥ छेमाणनासिका नरा
ये च ते सर्वे ज्ञानवल्लभः स्थूलनाशा वक्रनाशा नासिका शुकसमा धमाः ते
सर्वे दुःखिता न चैव धनशीलविवर्जिताः ॥ इति नासिकालक्षणं ॥ काकवा
धनवे नाशश्च काकश्च काकसमा श्वानकोपमाः कुक्कटाहावृदारलामगात्रा
शुभलोचनाः ॥ विज्ञातते हे मने वा ये भवंति उरस्याः धूमाः ॥ मकरनकुला
रा श्च सर्वे ते मध्यमा स्मृता ॥ ३४ ॥ वितलानयनाश्वानपिंगाक्षाक्रूर रक्तदेमा
गवाः नाश्च भगा मितंके कमात्वाडराश्च याः ॥ ३५ ॥ इति नेत्रलक्षणं ॥ ह्रस्वकर्णा

सा०
९
10

महाभोगी दीर्घकर्णश्च मध्यमाः रोमकर्णसमायुक्ता ज्ञेयाः सर्वे ते दुःखभागि
नाः ॥ इति कर्णलक्षणं ॥ छ ॥ आकारेन नरं ह्यलाटशिरो दीर्घेन दुःखितं ॥ अथ मा
नोच ललाटकारे पीनीस प्याप्युनः ॥ इति नासिकालक्षणं ॥ विषमेषु नरेषको
व श्रवो मेधावदीनता ॥ उक्तं देहमनेन नरस्य आस्यं तेन विनिर्दिशेत ॥ इ
ति भ्रूरोमलक्षणं ॥ ललाटे तार्ह चैहश्च भवति पृथिवीपतेः ॥ विपुलेन
ललाटेन धननाशो भवेन्नरः ॥ ॥ अस्यनेन ललाटेन अल्पायुष्यः प्रजा
यते उच्चेन ललाटेन च धनाढ्यो भवेतेनरः ॥ विषमेन ललाटेन दुः
खितो जायते नरः ॥ परिकर्मरतो नित्यं तेन वै धनेन वर्धते ॥ त्रिशूलांकु
शौ ललाटे च यस्य दृश्यते ॥ ईश्वरेण विजानीयात् प्रसिद्धा जनवल्लभः
मा ॥ पंचभिः शतमायुः तिस्रभिः ॥ भवेत् तिसृभिः ष

९

सुभ्रां चैव विंशतिर्द्वये परेखैक ललाटेन विंशतिः परिकीर्तिताः त्र
परेखेन ललाटेन विज्ञायापंचविंशति ॥ ४ ॥ रेखापंच ललाटस्याम
माकर्णांतगोचराः ॥ भवंति नेयसंगते भीरंते विद्यात्मकला शुभा ॥ रति
ललाटलक्षणं ॥ कुटिले स्फुटिते हृदे स्थूले स्थाने स्फुरेनरः दुःखि
नः प्रभुला तेया हृधयायातरिपी त्रिनः ॥ ॥ विरलतोमधुरकेशाः स्नि
ग्धाभ्रमरसंनिभः मधुवर्णा विपेषा स्थूलेनवा स्तुखेभोमीतनः ॥ पर
तिकेशलक्षणं ॥ नाशिकानेत्रदंतोष्टकरकर्णांधिकानरः समास
मेनविज्ञेयाविषमाविषमेनत ॥ ॥ ज्ञानि स्वास्थ्यन्विमेनासमेनेत्रमस्त
ष्टांगकेन्यणं ॥ जानमात्राधनेभोगस्वखेयोषितक्रमाभवत ॥ स्त्रा
वर्तेदक्षिणे ऊं सौ स्त्रीणां वामे शुभप्रदा ॥ स्पर्शेनेस्फुरणं दंतोतिलको

मा॰ मसकोवणः ॥ इति सामुद्रिके पुरुषलक्षणं ॥ शरीरकृपने यथावि॰
॥ सायनेयेन प्रभुमाभिनिर्दिष्टानि ॥ पुरस्ताद् निपश्यान्त्र ह्रीणं वस्यामित
॥ द्वणं ॥ कीदृशी वरयेत्कन्यां कीदृशीं च विवर्जयेत ॥ कीदृशी कु
लवाला च तिमिदं वक्तुमर्हसि ॥ १ ॥ समुद्राचार्य उवाच वेधुलक्ष
णलावण्यैः कुलजातां सलक्षणां कन्यकां ह्रणुयाद्रूपवतीं मेधा
गातिग्रहे ॥ आसप्तमात्पंचमाद्वा यावद्वर्षमेकैकशो भवेत ॥ तावत्कुमा
री काले केन्या न्यमद्वाहुमर्हति ॥ २ ॥ दूर्णं च दूम्रखीकेन्या वाल
सूर्यसमप्रभा ॥ विशालनेत्रा रक्तोष्ठी सा कन्या लभते सुखं ॥ हलपा
द्वौ पद्मौ देव तत्रोर्ध्वगति स्थिता नवेखला या पाणी रवाच जेयाग्र कदित्रि नाम
लक्षेव च ॥ उरू हचोदर एहे च लनौ कर्णे जोन स्या ॥ व द्रव्यस्य लेल
॥

लाटं च शिरः केशास्तथैव च रोमराजी श्मश्रुरी वलीं ग्रीवा नाशनाद
यत्स्थ्या ॥ एतन्सर्वं परिद्वेत न केन्यायाः हुविपारदा ॥ ५ ॥ पादौ समौ गु
ली स्निग्धौ भूम्यां परि प्रतिष्ठिति ॥ यस्याः सकोमलौ रक्तौ सा कन्या ग
ह्येउना ॥ ६ ॥ अंगुष्ठ्ठिनातिरक्तेन भर्त्तारं चैव मानति ॥ अस्य ह ति पर्शि
हन्यात्तनू च तैपतिर्विना ॥ ७ ॥ उन्नते स्वर्धफवेसौ ख्येमो समतैस्त्र पैवव च ।
सुहृत्तैः पयैवर्णैः स्त्रपञोत्पत्तिखिय स्मृना ॥ ८ ॥ चक्रे पद्मे ध्वजे छत्रे
स्वस्तिके वर्धमानके ॥ पाणिपादे वुरस्येते ज्ञेया राजस्य योषिना ॥ ९ ॥
यस्याः पादतले रेखा न जनी जाति ऊर्ध्वगाः भर्त्तारं लभते पीलुत्ति
या भर्त्ता श्रमासभवेत ॥ १० ॥ पादे प्रदेशिनी यस्याः अंगुष्ठाग्र व्यतिक्रमा
न दुःशीला दुर्भगा स्त्रैव न स्मातां परिवर्जयेत् ॥ यस्यास्तु नासिका

सा॰ १२ ह्रस्वांतेविद्रुकलहप्रियाः भूमिनिस्पृशतेयस्य भूमिंन स्पृशते ।
दि ॥ ३ ॥ भवतनेमापतिद्वयं वाकनिष्ठिकायस्य भूमिं न स्पृशते
यदि ॥ भर्त्तारं मध्यमे हत्वा द्वितीयं प्रतिष्ठिता ॥ समेनांगुष्ठिसंलग्ने
यस्याः स्थूरणयोस्तने ॥ प्रसौपुत्रोमम्भूयं भर्त्ते सेनानवर्द्धते ॥ ।५२
तिर्ह्रीपादतलवर्णो ॥ उन्मतापृष्ठिदुःशीलामत्स्याख्यहदि विहृता ।
दीर्घपृष्ठीपरित्यक्ता मध्यपृष्ठस्त्रशोभना ।॥ २ तिर्यक्पृष्ठलवर्णो ।
विषमैकच्छिल्लेगलेनः नार्यै स्मुकलहप्रिया ॥ निगूढगुल्फपाना
शोभातिस्वसस्तवमधत्ते ॥ ॥ २ तिपादतलवर्णो ॥ काकजंघास्यस्तलंजंघा
येचरोमसजेचक्का ॥ प्रविविरणपरिद्तेयवैधव्यसम्भयेस्तप्या ॥ २ ति
जंघालक्षणं ॥ कूर्मपृष्ठिभगोयस्याकुसलस्त्रिपंशोभमेधनधा

१२

न्यवतीमा चतष्याछत्रवतीभवेत॥ निर्मांसंचातिदीर्घंचभगोष्ठं
प्रारभुने॥ दरिद्रै दुःखमाप्नोति दौर्भाग्यंचविनिर्दिशेत॥॥ उन्नतेद
दिपीनकार्पूर्वं स्त्रीचपुत्रवतीभवेत॥ वामेछन्नेभगायाच साचवंध्या
प्रसूयते॥ ज्ञात्वास्मयद लवसंका प्रोगदगूढ मणिस्थितं यस्या
माछभगाकन्यापनेपुरापरवाप्यते ५ आवर्तस्याभवेद्यस्याभग
स्योपरिमस्तके नस्याविवर्द्धतेपुत्रधनधान्यसमन्वितः ५ कूर्म
पृष्ठिमजपृष्ठंस्यारोगात्वनाशिका विमलीणपञ्चपत्रादलवृ
मं छुभगान्यमृतः ६ खरोरखरोमाचपृष्ठदीर्घाचनाशिकाः ने
कुटेविरलाचैववंधछिद्रंछुभंगेभगे ७ गुह्यंनितिलकंयस्याचेवद
क्षेकमसमन्विमे आयवादहीनोभागेपपाद्वसमन्विगहाते ८ इति।

सा॰
ष्टु
13

मगलक्षणं धान्यगंधा च या नारी निंबगंधा च या भवेत् विर्जनीया च
पत्नेनयदि क्षिप्रं जीवन्ते हारगंधान्यजेत्वं न्यात तत्रैककटुगंधिमा हपि
रगंधा च जेत्वं न्या सा कमाद्दुःखदायिनी २ गोमूत्रहरितालाभगंगे
धीयस्य प्रवर्त्तते दुर्गंधगंधा च या नारी ता नारी परिवर्ज्जयेत् ३ तुंबिवि
ष्ठसमागंधा लत्वागंधानुगंधिका तत्र स्यामैनैवभर्ता दुःखितात्मै
वयोजयेत् ४ चंपकादिवपुष्पाणां यद्गंधो भवेत्स्त्रिया शुभगा
सामवेत्तिन्यं भर्त्तारं वशवर्त्तिनी याच स्वहृद्गंधा मत्स्यगंधा च या
भवेत् उग्रगंधा च या नारी तांनारीं परिवर्ज्जयेत् ६ इति गंधलक्षणं
नित्यं वाचविक्रमकंगं विहीनं सस्पातिस्त्रियः मध्ये च विलंबसे पुष्के
ष्णं च शुभमरोमके ७ इति निर्नेव लक्षणं गंभीरनाभीयानारी ।

तिलकावर्तिकाश्चभा समोन्नतासुस्निग्धाचयानारीसुखमेधते ।१। ना
मेरधोभवे यस्या लोछनेसमकोपमे कुंकुमोदकसेकाशमशला
सानिगद्यते २ इतिनाभिलक्षणं मेजिकाकुक्षयानारीन्यग्रोधा
परिमेरला एकंजनयतेपुत्रंसाचराज्ञीभविष्यते इतिकुक्षिलक्ष
णं स्तनौहृदयौयस्याःपीनौन्नतसमौपुनौ समास्वाल्लोचस्निग्धौ
चसासौभाग्यवतीभवेत् यस्यास्तनौसमौस्निग्धौचपिरोम
विवर्जितौ स्तननाशोचजेष्ठौचसाकन्यालभतेसुखं २ यस्याःपयो
धरौवामेश्मश्रितैलतिलकंभवेत् कर्णौकंठेसपुद्धोसासाकन्यासुख
मेधते ३ स्तनौस्थूलौलंबयस्यालबौचविपुलौघनः श्मिर्भासलो
चतिसेजोसाप्रियानातिशोभनाः ४ इतिस्तनलक्षणं लेखयाग्री

सा॰ वयांश्चजीवितंहृस्वपातनश्या कुलस्यताशिनी नारी दीर्घैरायुर्भवेन्नृ
१५ नः पसग्रीवासुव्रता स्यादेषावयसमन्विता कुलस्यनाशिनीना
14 रीहरिद्रामाषिनीतथा दृत्तिणवर्तिसैका वामेभाष्येनाधिकाभ।
वेत २ इति ग्रीवालक्षणं रक्तजिह्वानु या नारी सा भवेत्सुखभोग
नी निम्नंचवर्द्धते पुत्रैः सुकुमारातिमोहिनी । स्वेतजीह्वा भवेन्मृत्यु
मातिनायोधनवत्यः श्यामया कलहो नित्यं वे शत्रुच्छेदं विनिर्दिशे
त् २ इति जिह्वालक्षणं स्वेतेनतालुना दासी दुःखिनाकृस्मता ।
लुका हरि नैनचतालेवैव रक्तमालमलु शोभना । इति तालुलक्ष
णं विकमाटपानापसविरलास्यौलभागिनः मांसैस्त्रैश्यामका
सौति लघु सेनाममाप्नुमा इति दंतलक्षणं रोमश्चोकानि सेवोच।
१५

यस्याष्ठोष्ठपुष्ठौ पुनः विषमौ चातिस्थौलौ च पतिघ्नी वनिता भवेत्
१ यस्यास्त्वोष्ठ हृदयरक्तौ समपुष्टौ समपुनः सरसा सदा लावण्यवती सम भर्तृ
सुखकारिणी २ इत्योष्ठलक्षणं दीर्घेण नासिकाग्रेण नारी
भवति कोपिनी ह्रस्वेन नम्र भवेद्दासी परकर्मकरी भवेत् १ विपु
ल नासिका यस्यास्तु धन्या सा च गच्छति नीतिर्दीर्घेण विशालेन सर
सा सुखकारिणी २ ३ इति नासिकालक्षणं पिंगनेत्रा भवेन्नारी क्रू
रा सा च भामिनी दुःशीला सा च विज्ञेया दुःशीला जायते पुनः
ल कुण्ठा सा च विज्ञेया नारी लक्षणवेदिभिः २ इति नेत्रलक्षणं य
स्याः कर्णौ समानायां गच्छे भवति कूपकः न सा भवति गृहे नित्ये
त्यक्ते सा कामचारिणी १ इति कर्णलक्षणं यस्याः कर्णौ समानाया

सा॰ गजेभवतिकूपकाः नसाभन्नाग्रहेतिष्टलकंदाकामचारिणी १२
१५ तिगेष्ठलक्षणं द्वितीयाचंद्रसंकाशे भ्रूयुगंसमनासिका अच्छ्वाङ्गु
15 लिभिःप्रीतिकरापन्युसेपत्करीमप्या १ इतिभ्रूरोमलक्षणं अर्धे
माचंद्रसंकाशं सुपुष्टेपरिमंडलं यस्यामुखंस्फटीभ्रंच सालस
तीचविशेषभाक् १ यस्यामुखंस्थूलंतस्यागर्भस्य यस्यावक्तुंलस्याभर्त्
स्याहस्तौतस्याःपादौवाहूजंघास्तस्यैवच २ इतिमुखलक्षणं
यस्याललाटेसमानायाललाटेतिलकोभवेत् वाहुमानानसहस्रा
णिमधिपत्यंचगच्छति १ ललाटे त्रिवलयंयस्याधारीरेरोमवर्जितं
निर्मलंतस्यमनेदेहे आयुसौख्यधनंमहा यस्यास्त्रीणिनलेवाणि
ललाटेमत्सरंभवेत् सापिमारयितेस्त्रीणि तस्यांआयुसौख्यधनंपद्मं ५

होवरं पति ३ ललाटे सुमहेरं हन्यात्तउदरे देवरं नथा भर्तारं च भगेह

स्यात उंनाकन्यापरिवर्जयेत धरति ललाम लक्षणे [illegible] केशाप

तिश्री स्यात दीर्घकेशी धनप्रदा पुरुषैः कपिलैः क्रूरा स्फुटकेशाच

पाेभना। इति केश लक्षणे हंसस्वरा मेघवर्णा या नारी दीर्घलोच

ना यस्य गृहे समागच्छेत् नग्नं हूं पुणप्रसूते। हंसस्वरा क्रौंचस्वराना

री मधुपकोकिलाः चक्रवाकीस्वरा यस्यात हे मधान्य विवर्धनी २

तीत्काखरा चातिगंभीरा स्वराति मधुरा स्वरा असौ सा जनयेत्पुत्रान्।

धनधान्यसमस्विनान ३ इति स्वर लक्षणे आपनो श्यावर्णो यस्या

स्तनौ च समलोम्नौ भुवौ चंद्रपुष्पाकारौ सा कन्या सुखभागिनी।

इति करण लक्षणे कृष्णावर्णै वरा नारी नान्या वर्त्तम रगात्मजा एषाव

स्त्रिचेत्रैपति स्त्री स्थान स्थानो पमिवूर्जे येन वर्त्तो हृह्लल प्यावर्त्तो यस्या भवति
३·१६ निष्फ्रते स्वव्रुनरमेते पुत्रौ तुः खिमान्कुरुते पुनः २ वामावर्त्ते भवे
यस्यवामा मायो हिशिम स्त्रिके न स्यानित्य प्रजायते कमलाकरवर्त्तिनी
16 × २ इति धमस्का लक्षणं यस्यारोमाणि जंघायां मुखे च विकृतेभेन
रोमाभिन्न लध्यावर्त्ते मनाशे निचशोभना ।३ दन्तैर्पिउकोयाचवरा
हृत्वरे रोमका श्राधिक जकुले स्नामा सदाशीव भविष्यति २ इति
× रोम लक्षणं यस्यास्तु हृदये नारीरिक्ता माक्षि तलको म व्रव् लांछने
चैवरक्ता नोसा नारी शोभना भवेत् १ लभने विवि सपत्तिं पतिं चववा
वर्तिनी पुत्रत्रय पप्र सूतावतप्पा कन्याचत्व स्रये २ ततोवामेचवक्ष
सामे लांछने तिलको यमे तिप्रवैधव्यमासो निजायते ख्यातिङ्खिरुटे ह्रै

इतिनाभ्रमलक्षणं यस्यागमनमात्रेणभूकंपोजायते सर्वत्रवैरजनस्या
समृद्धवचनेयथा । कंपनौवशोणियस्यश्वेतावाभवतोयदि धनधान्यवि
हीनस्यदुःखिदारिद्र्यायेनी स्त्रेगीमहुजेन्त्राचमरगाहीचमस्मोहरी।
हंसगत्यासमानारीराजपत्नीभविष्यति ४ इतिगतिलक्षणं हस्वस्या
माचयानारीगोचंपकसुप्रभा स्निग्धांगी स्निग्धवर्णाचसानारीलभ
तेसुखं । इतिदेहलक्षणं ललाटेदृश्यतेयस्याहसंतिलक्ष्मसूनमे पे
वसाजनयेत्पुत्रान्धनधान्यसमाकुला । यस्यास्तुचसमानायाललला
टेस्वस्तिकोभवेत् वाहनोनासहस्रस्यासौजनपत्नोविनिर्दिशेत २ इति
ललाटलक्षणं कानोरूपीमणोजीसमसीनदृशानापद्मपत्रायताली
विंबोष्ठीहेंसगतासाराजपत्निहमनाहदिणावर्त्तनाभिः । स्निग्धांगी

सा॰ १७ 17

वाहवीवामस्तुपयुजंत्यनासिकामस्वराचभाकेशीमनोनस्याद्दितीशोभ
वतिचस्तुभाप्युत्रयुक्ताचत्वारी २ उरस्तनौकरकरप्रतिमाखुरोमीयस्य
न्यपत्रमहशैचविपुलंचाग्रहो श्रोणीललाटमुरकर्मममप्रेतेचगह्वे
मणिस्त्रविपुलोस्त्रियमाननोति २ इतिषोडशालक्षणं पिंगाक्षीकूप
गंगाखरस्वास्थूलपयोर्द्धकेशीरुक्षीवक्रमविरलदशमातृकस्तनोत्तो
ष्ठजिह्वा शुष्कांगीसंगतभ्रूःकुचयुगविषमावामनावातिदीर्घाः क
न्यकावर्जनीयाधनसुखरहितादुष्टशीलाचनित्यं २ इत्यपलक्षणं
अंगनभूकोलबालिखामस्तकेनमसमन्वितः नरेशस्यचभार्याचभवेत्यवश्य
मेपायः १ राजीभवतीकपोलेचरोमनिष्ठाधनिभविस्त रोमाभिकंस्य
कानामोन्नय—वतीधना राज्ञीभवतिनसंदेहोममवचनेध्रुवं इति ९

नामलक्षणं हृद्रमनवकेशोतुहंतोष्ठनयनेषु च केशेदोत्र विद्यतेयस्यो
नामनाशुभकारणं १ अल्पस्वेदाल्परोमा च निद्रा भोजनदुर्लभा
गौराङ्गीपुष्पविचरोमाणि नारीलक्षणमुत्तमं २ रक्तजिह्वा मदाल्हीचा
यानारीश्रुभाप्तान्विता: कृष्णोचरोगजगतिस्त्रीणां लक्षणमुत्तमं ।
X इति उत्तमलक्षणं पापानुकूला परपाकपाकनी विवादशीला
स्वयमर्थचारिणी आक्रंदनी चान्यगृहेनिवासिनी त्यजेत्सुभार्या
हपुत्रपौत्रिणी मानलिंगतमोहलोलवमानेस्तनद्वये पारा
नतानमुदेहेहोद्विनीयकुरुत्तेपति महागुलीमहानाशा महास्थू
लाचनस्तनी महानेत्रावान्नयानारीमानारीदुःखनीभवेत आव
नालत्रयोयस्यातलाटेउदरेभगे भवयेन्मालक्षणान्तुनेहेवरमुखं

सा.मु.
व.
१८
18

पतिं नदीनामा च या नारी हत्यं यपते स्वयं रेवतीनामा च या नारी नारी वामे
फलनामता तीर्थनामा च या कन्या तन्म स्वेन विलोकयेत अस्तज्ञा
वर्णाविशिष्टा या तद्दूषणा परिवर्जिता नमो परिणयेन्साधु सम्ब्रूव वचने
यथा मातरं पितरं वापि भ्रातरं देवरं पतिं कन्यां तल्लक्षणैरेभिः ता।
स्मात्लक्षणमीक्षयेत इति मध्यमलक्षणं दृष्टाष्टहि प्रया वा बालापि।
तिचित्तानुगामिनी कामोपहिते स्वप वाला सा लक्ष्मी सिवापरा।
बाला द्वैनकैकाले दत्तैर्दिव्यफलाशनैः मोदन्ते यौवनस्था स्तवह्ला
लंकारणादिभिः अश्वेन्नधावयः प्रौढा रतिक्रीडकौशलैः वृद्धा
तमधुरालापैर्गौरवेणानुराजते बाउशोडशा भवेद्बाला षिविशन्याकृत
यौवनः मध्या च पंचविंशान्या हृद्धास्त्री तदनेतरे ॥ इति श्रीसाम

१८

द्राचार्यविरचितायां गुरुषट्स्त्रीलतणि समाप्तम ॥ संवत १८ ७५

ॐ नमः शिवाय ॥ आत्मा त्वं गिरिजा मतिः परिचाराः प्राणाः शरीरं गृहम
पूजा ते विषयोपभोगरचना निद्रा समाधिस्थितिः संचारः पदयोः प्रद
क्षिणविधिः स्तोत्राणि सर्वा गिरो यद्यत्कर्म करोमि तत्तदखिलं शंभो त
वाराधनम् १ रत्नैः कल्पितमासनं हिमजलैः स्नानं च दिव्यांबरम
नानारत्नविभूषितं मृगमदामोदांकितं चंदनम जातीचंपकबिल्व
पत्ररचितं पुष्पं च धूपं तथा दीपं देव दयानिधे पशुपते हृत्कल्पितं गृही
३ ताम् २ सौवर्णे मणिखंडरत्नरचिते पात्रे घृतं पायसं भक्ष्यं पंचविधं
पयोदधियुतं रंभाफलं पानकम शाल्यन्नं विविधोपमं सुरुचिरं कर्पू
रखंडोज्वलं तांबूलं मनसा मया विरचितं पूजां गृहाण प्रभो २ छत्रं

ग

चामरैर्युग्मकं व्यजनकं चादर्शकं निर्मलम् भेरीशंखमृदंगकाहलक।
ला गीतं च नृत्यं तथा साष्टांगं प्रणतिः स्तुतिश्च विविधा ह्येतत्समस्तं मया
संकल्पेन समर्पितं तव विभो सेकल्पेन नत प्यत ४ ध्यानेन वचिताह्
त्रानिन्त्यं यः स्मर्यते नरः सा एव मानसी पूजा सर्वभावेन भावितः ५
इति श्री व्यासविरचितं शिवमानसपूजनम् शिवमस्तु शुभमस्तु।
लेखकपाठकयोः ॥